

Ett minnesmonument för framtiden
Carl Fredrik Reuterswårds *Kolskyffeln* i Nässjö 1999

Josefine Öst

Konstvetenskap, Sektionen för Humaniora
Högskolan i Halmstad
C-uppsats, 15 hp, Hötterminen 2010
Handledare: Helen Fuchs

Sammanfattning

Josefine Öst

Kolskyffeln

Ett minnesmonument för framtiden - Carl Fredrik Reuterswårds *Kolskyffeln* i Nässjö 1999

Kolskyffeln

Antal sidor: 40

A monument for the future - Carl Fredrik Reuterswårds *Kolskyffeln* in Nässjö 1999

1998 beslutade Nässjö kommun att ett minnesmonument skulle uppföras lagom till millenieskiftet. En av de drivande personerna till idén var Jan Holmquist som vid tidpunkten var Kultur- och fritidschef för kommunen. Monumentet skulle göras av "den bäste" varpå Carl Fredrik Reuterswård fick förfrågan.

Skulpturen gestaltar Nässjö stad med hjälp av ett minne, historien om stadens uppbyggnad med järnvägen som en central del. Tåg som rörde sig framåt med hjälp av hårt arbete och kol inspirerade konstnären. Skisserna till verket spelar stor roll för att kunna förstå konstnärens intention med *Kolskyffeln*. Varje linje betyder någonting och konstnären undersökte former och uttryck genom att skissa.

Kolskyffeln har fått utstå mycket negativ kritik. Redan innan konstverket uppfördes irriterade det både invånare och kommunpolitiker. Även nu, elva år efter uppförandet, klagar Nässjös invånare över *Kolskyffeln*. Upprörda insändare i tidningar menade att en skulptur, som inte tycks likna någonting, för en miljon kronor var onödig. Dessutom tyckte politiker att konstnären inte själv hade skapat verket när det huggits av andra.

Att Reuterswård inte kunde göra ett verk som liknade hans signaturverk *Non-Violence* kanske förundrade och provocerade invånarna, troligen var de inte bekanta med att mångfald är Carl Fredrik Reuterswårds övergripande konstnärliga stil.

Sökord: Kolskyffeln, Reuterswärd, Nässjö, Skisser

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Halmstad Högskola Box 823 301 18 Halmstad	Kristian IV:s väg 3	035-167100	035-148533

Innehållsförteckning

1. Introduktion	6
1.1 Syfte och problemformulering	6
1.1.1 Syfte.....	6
1.1.2 Problemformulering.....	6
1.2 Teori och metod	7
1.3 Material och disposition	8
1.4 Tidigare forskning.....	10
2. Undersökning.....	13
2.1 Beställaren	13
2.1.1 Nässjö kommun.....	13
2.1.2 Protokoll och interpellation.....	16
2.2 Konstnären och konstverket.....	17
2.2.1 CFR och <i>Kolskyffeln</i>	17
2.2.2 Skisser i förhållande till verket.....	19
2.2.3 ”Carl Fredrik Reuterswärd har inte gjort verket själv”	22
2.2.4 Utställning CFR hos Holmer.....	23
2.3 Receptionen	24
2.3.1 Invigning.....	24
2.3.2 De ekonomiska invändningarna	25
2.3.3 Invändningarna mot gestaltningen.....	27
2.3.4 ”En stad behöver konst”	29
3. Slutdiskussion.....	30
3.1 Beställaren	30
3.2 Konstnären och skulpturen	32
3.3 Receptionen	34
4. Käll- och litteraturförteckning	36

4.1 Tryckta källor.....	36
4.2 Artiklar	36
4.2.1 <i>Smålandstidningen</i>	36
4.2.2 Övriga tidningar	37
4.3 Protokoll, interpellation och brev från Nässjö kommun.....	37
4.4 Webadresser.....	38
4.5 Bildförteckning	39
5 Bilagor.....	40

1. Introduktion

2010 gjorde jag och mina kurskamrater från Halmstad högskola ett besök på Skissernas Museum i Lund. Redan i första rummet känner jag igen titeln på en skiss som hänger på väggen, *Kolskyffeln*. När jag går närmare skissen inser jag att den ska föreställa den skulptur som jag vuxit upp med i Nässjö. 1999 sattes verket upp på Nässjös Stortorg och under mina år som Nässjöbo har jag fått höra olika åsikter om verket, dock har jag fått höra fler negativa åsikter än goda.

Besöket på Skissernas Museum ändrade min uppfattning om skulpturen som jag under en lång tid inte förstätt eller valt att inte engagera mig i.

Med denna undersökning vill jag försöka ta reda på hur Nässjö kommun fattade beslutet att uppföra skulpturen samt hur Nässjö kommuns invånare tog emot verket.

1.1 Syfte och problemformulering

1.1.1 Syfte

Skulpturens skissmaterial fascinerade mig och jag började tänka på hur beställningen och receptionen såg ut när verket uppfördes. Jag vill försöka närma mig verket och förstå varför skisserna är så olika, men ändå lika, det slutliga resultatet.

1.1.2 Problemformulering

Kan jag, via skisserna, dokumentation av beställningen och receptionen, förstå skulpturen bättre och därmed kanske kunna sprida kunskap om den?

Varför har verket fått så många negativa kommentarer av Nässjös invånare?

Vad är det speciella med denna mörka och abstrakta skulptur?

Något som fångar min uppmärksamhet är de olikheter jag ser när jag jämförde skissen med det slutliga resultatet av skulpturen. Varför skiljer sig skisserna av verket så mycket från skulpturens slutresultat?

1.2 Teori och metod

Av skissmaterialet jag använt har Arnheims *The Genesis of a Painting: Picasso's Guernica* varit till stor hjälp i min undersökning.¹ Arnheims teori om att alla skisser är baserade på viktiga tankar är något som jag har tagit fasta på och tänker använda som ett verktyg för att närma mig skissmaterialet. Picasso sa själv att det hade varit intressant att fotografiskt undersöka hur skisserna förändras.² Den skenbara enkelheten som finns i den 'stora' eller 'svåra' konsten är vilseledande eftersom det liknar det uppenbara innehållet från 'enkla' konst.³ Kolskyffeln kan se enkel ut, men som Arnheim menar döljer det sig en djupare mening i verk som kan tyckas se enkel ut.

Arnheim hävdar med hjälp av skissmaterialet som analyseras i *The genesis of a painting: Picasso's Guernica* att det grundläggande innehållet och de viktigaste komponenterna i uttrycket redan fanns där när den första skissen gjordes.⁴ Författaren hävdar å andra sidan även att en bild inte kan vara genomtänkt eller bestämd i förväg, utan att det under tiden sker förändringar i samband med att tankar utvecklas.⁵ Även om Picasso alltså enligt Arnheim från början hade en uppfattning om det övergripande innehållet så experimenterade han med olika proportioner och former för att kunna definiera innehållet och försöka hitta de rätta element för att skapa en enhetlig bild med starka uttryck. Aspekter som dessa vill jag undersöka i CFRs skissmaterial till *Kolskyffeln*.

Jag har analyserat *Kolskyffeln* med hjälp av Ocvirk, Stinson, Wigg, Bone och Caytons 11:e upplaga av *Art Fundamentals – Theory and practice*.⁶ De menar att det finns tre olika komponenter i konsten. Den första komponenten är ämne. Ämnet kan vara till exempel en person, ett objekt, eller en idé. Den andra komponenten är komposition och genom kompositionen kan vi analysera och undersöka hur ämnet gestaltats.⁷ Med hjälp av linjer,

¹ Arnheim, Rudolf, *the genesis of a painting: Picasso's Guernica*, andra upplagan. 1980 (Första upplaga 1962)

² Ibid: sid.30

³ Ibid: sid.6

⁴ Ibid: sid.134

⁵ Ibid: sid.30

⁶ Ocvirk, Stinson, Wigg, Bone, Cayton, *Art Fundamentals – Theory and practice*, 11:e uppl. 2008: sid.10-12

⁷ Ibid: sid.11

former, textur, färg och valör, var och en för sig eller i kombination, skapar konstnären ett bildspråk.⁸ Den sista komponenten är innehållet, det vill säga ett emotionellt eller intellektuellt meddelande till betraktaren. Detta kan till exempel vara ett påstående, ett uttryck eller en känsla utvecklad av konstnären eller observatören.⁹

Graden av abstraktion är i *Kolskyffeln* och skisserna stor. I *Art fundamentals* tar författarna tag i begreppet abstraktion. Abstraktion är den process där konstnären förenklar och omorganiserar information i bild. Det möjliggör en utveckling från en rent beskrivande bild till en bild som inte behöver ha någon hänvisning eller koppling till den fysiska världen över huvud taget.¹⁰ Konstnärer förenklar bilder, sorterar eller plockar isär delar i konstverk för att bättre kunna förmedla innehållet. Ofta förväntar sig betraktare att ett konstverk ska kopieras från ett fysiskt existerande föremål. En större grad av abstraktion gör det svårare för en betraktare att uppfatta motivet vilket ofta gör det svårare att förstå och uppskatta konstnärens verk.¹¹

1.3 Material och disposition

Min undersökning är uppdelad i tre huvuddelar och därmed har materialet vuxit fram utifrån dessa. Alla delarna har lika stor vikt för undersökningen och därför har jag valt att fördela dem med ungefär lika stor plats. För att kunna undersöka receptionen måste jag veta vad verket betyder. För att kunna veta vad verket betyder måste jag veta vem konstnären är och varför konstverket skapats, därför behöver jag även information om den skapande processen.

Den första delen behandlar beställaren. Via en arkivarie i Nässjö kommun fick jag ett fåtal protokoll, ett budgetinvesteringsförslag, en interpellation samt ett svar på denna. Detta material har jag undersökt för att få kunskap om hur beställningen gick till och försöka ta reda på vilka

⁸ Ocvirk, Stinson, Wigg, Bone, Cayton, *Art Fundamentals – Theory and practice*, 2008: sid.307

⁹ Ibid: sid.12

¹⁰ Ibid: sid.16

¹¹ Ibid: sid.17

som var de drivande personerna. Kanske hade min analys av beställningen hade kunnat utvecklas mer om jag haft tillgång till fler dokument. Det hade t ex varit intressant att få läsa protokollet från mötet där beslutet att genomföra minnesmonumentet togs.

Den andra delen presenterar konstnären, konstverket och det skissmaterial som finns på Skissernas Museum. Utan framgång försökte jag få kontakt med konstnären. Det hade varit intressant att höra hans berättelse om samarbetet med kommunen. Jag har också utan framgång försökt att få kontakt med den lokala galleristen, Leif Holmer. Med några frågor ville jag se vilket samband det fanns mellan konstnären och Leif Holmer Gallery, som troligen var av betydelse för uppdraget.

En bok som gavs ut av Nässjös kultur- och fritidsförvaltning, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd*, när *Kolskyffeln* uppfördes har varit till stor hjälp för mig och gav förklaringar till vissa aspekter av verket.¹² Carl Fredrik Reuterswärd inleder boken med hur han kom på idén till att göra en kolskyffel. En kort analys av konsthistorikern Sören Engblom behandlar konstverket och Reuterswärds konstnärsskap.

Från Den Ena Sidan. Till Den Andra är en slags självbiografi med skissmaterial efter konstnärens stroke 1989.¹³ Tillsammans med läkaren Martin Ingvar och konsthistorikern Thomas Millroth har Reuterswärd samlat skisser för att påvisa hur skisser, linjer och formspråk i jämförelse med tiden innan stroke blev allt grövre och frigjorda i motivval. Skisserna är daterade från 1989-1993. Motiven tycks till en början vara amatörmässiga, naiva och outvecklade. Men vad skisserna egentligen visar är den extremt starka viljan Reuterswärd hade för att försöka hitta nya vägar och uttryckssätt med sin vänsterhand.

Jag har inte lyckats få tag i Ann-Sofie Norings text *Det är med skissen konstverket börjar*, *Statens konstråd nr 23*, 1994. Jag tror att den hade kunnat underbygga Arnheims resonemang om hur viktig en skiss är.

I denna del av undersökningen har jag även använt mig av Ocvirks *Art fundamentals* och Arnheims *Picasso's Guernica*.

Den sista delen av undersökningen handlar om receptionen. Här har jag använt mig av artiklar, insändare och annan offentlig konst där det uppstått debatt. Tack vare Kulturhuset i Nässjö och Skissernas Museum fick jag tag i artiklar från lokaltidningar och andra dokument som kunde hjälpa mig att få insikt i de debatter som pågick innan, under och efter uppförandet

¹² Nässjö Kultur- och Fritidsförvaltning, Nässjö Kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd*, 1999

¹³ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Från den ena sidan... till den andra*, 2006

av skulpturen. Fagerström och Haglunds *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet* har gett flera exempel på reception för offentlig konst.¹⁴

1.4 Tidigare forskning

År 2009 skrev jag b-uppsatsen *Carl Fredrik Reuterswärd – Kolskyffeln i Nässjö 1999* om Carl Fredrik Reuterswärd och *Kolskyffeln*. Mitt syfte med undersökningen var att försöka närma mig konstnären och till viss del även verket. Undersökningen gav mig viss lärdom om CFRs konstnärsskap och på det sättet också förstå *Kolskyffeln* på ett annat sätt än vad jag tidigare gjort. Genom forskning om CFRs konstnärskap fick jag reda på att konstnären drabbades av en stroke 1989 och därmed förlorade förmågan att använda kroppens högra sida. Med hjälp av vänsterhanden började Reuterswärd skapa igen och hans bildspråk förändrades drastiskt.¹⁵ I b-uppsatsen kom jag underfund med att Reuterswärd strävade efter osynlighet, för att inte kunna bli förknippad med en enda övergripande stil, och att Nässjöborna inte verkar ha greppat konstnärens syfte med skulpturen. Trots att *kolskyffeln* vid första anblick skiljer sig från det Reuterswärd tidigare skapat, till exempel hans pistol med knuten pipa *Non-Violence*¹⁶ som finns utanför FNs högkvarter i New York som kallas för hans signaturverk, det vill säga att den stämmer den överrens med CFRs övergripande konstnärliga strategi. Å andra sidan, med tanke på gestaltningen hade *Kolskyffeln* kanske sett annorlunda ut om konstnären inte drabbats av en stroke.

Förmodligen förväntade sig politiker och invånare någonting annorlunda från konstnären eftersom hans så kallade signaturverk, *Non-Violence*, kan verka enklare att förstå.

En text som också är intressant med tanke på skapandeprocessen är Ragnar Josephsons *Konstverkets födelse*, första upplagan gavs ut 1940, som behandlar hur skisser kan studeras. Josephson var fascinerad av skisser och hävdade att de visade hur stor möda och tankeprocess som låg bakom ett verk.¹⁷ Han har undersökt skisser och dess betydelser för det slutgiltiga

¹⁴ Fagerström, Linda, Haglund, Elisabet (red.) *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010

¹⁵ Millroth, Thomas i: Reuterswärd, Fredrik, *Från den ena sidan... till den andra*, 2006: sid.26-27

¹⁶ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Non-Violence*, 1980, New York

¹⁷ Josephson, Ragnar, *Konstverkets födelse*, 6:e uppl (första upplagan 1940), 1991:sid. VII

konstverket. Den första lilla skissen så väl som ett stort monumentalverk var lika intressant, om inte intressantare. Han menade att det var skissen som var konceptionen, alltså att skissen eller skisserna utgjorde idén till slutverket och blev en slags dokumentation av konstverkets tillblivelse.¹⁸

Skisserna hjälpte konstnärerna att undersöka olika uttryck, studera till exempel den mänskliga anatomin och hur gestaltningen på bästa sätt kan ge ett djup, intellektuellt, och även känslomässigt. Som exempel på detta jämför Josephson skisserna till *Såningsmannen* av Van Gogh.¹⁹ Van Gogh undersöker med hjälp av skissmaterial hur han på bästa sätt, med kroppspråk i bilden, ska gestalta en man som sår på en åker.

Begreppet ”offentlig konst” är inte alldeles lätt att reda ut. I *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet* försöker flera skribenter att reda ut vad offentlig konst verkligen innebär.²⁰ Det kan vara konst som finns i offentliga rum, som inte behöver vara offentligt ekonomiskt stöttat, men även gestaltningar av offentliga platser. De flesta skribenterna använder sig av en samhällelig kontext och jämför med äldre verk. Med detta påvisar de hur den offentliga konsten har förändrats. Den offentliga konsten behöver inte vara något materiellt eller något man kan ta på. Något som jag tagit fasta på är det som Dan Jönsson skriver. Han menar att det finns två olika slags offentlig konst:

1. Konsten som en del av en gemensam, kulturell resurs, det vill säga där konstverket är i fokus och utgångspunkten i den offentliga gestaltningen.
2. Konsten som en aktör i den massmediala debatten. Här spelar inte konstverket lika stor roll, utan det är debatten som är viktig.²¹

Något som flera av författarna i denna antologi menar är att den offentliga konsten ska berika den offentliga miljön med till exempel gestaltande helhetslösningar tillsammans med arkitektur eller bara att ge en miljö ett mer livfullt uttryck med hjälp av fristående verk.

¹⁸ Ibid:sid. IX

¹⁹ Josephson, Ragnar, *Konstverkets födelse*, 1991: sid.44

²⁰ Fagerström, Linda, Haglund, Elisabet (red.) *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010

²¹ Jönsson, Dan, *Själva verket – några tankar kring konst och offentlighet* i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010: sid.24

Tanken är att konsten ska integreras med miljön.²²

Förutom de korta texter som gavs ut i samband med invigningen har jag inte hittat någon forskning om *Kolskyffeln*, men i samband med uppförandet av skulpturen gavs *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd* ut med lite information om konstnären och skulpturen.²³ Sören Engblom från Moderna Museet har bidragit med en analys om monumentet. Engbloms text omfattar mindre än tre sidor där han kort analyserar skulpturen men han passar även på att presentera Reuterswärd.

²² Jönsson, Dan, *Själva verket – några tankar kring konst och offentlighet* i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010: sid.9

²³ Kultur- och fritidsförvaltningen Nässjö kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd*, 1999

2. Undersökning

2.1 Beställaren

2.1.1 Nässjö kommun

Nässjö är en liten stad på det småländska höglandet där det bor ca 16000 invånare.²⁴ Staden är mest känd för sin tågstation och dess tågförbindelser till nästan hela landet då stambanan löper genom den. Stationen, som numer kallas resecentrum, har blivit en mötesplats för mängder av människor som väntar på sina tåg, bussar eller sina respektive.

År 1998 beslutades det i Nässjö att det skulle införskaffas ett nytt offentligt konstverk, ett minnesmonument i samband med millenieskiftet.²⁵ Verket skulle symbolisera Nässjös stads historia och en satsning för framtiden. Den tänkta placeringen av skulpturen skulle vara central. En av de drivande personerna bakom idén om ett millenniemonument var Jan Holmquist som vid tidpunkten var kultur- och fritidschef för Nässjö kommun.²⁶ Med hjälp av en lokal gallerist fick Holmquist kontakt med konstnären Carl Fredrik Reuterswärd, som ansågs som ”den bästa.”²⁷

I ett brev till Statens Konstråd skrev Jan Holmquist om planerna för konstverket. Brevets syfte var att informera om att ett stort konstverk skulle stöttas med offentliga medel. Verket skulle symbolisera tusenårsskiftet och förhoppningsvis stå kvar på samma plats vid millenieskiftet 3000.²⁸ Holmquist skrev att arbetet skulle ske i samarbete med galleristen Leif Holmer. Leif Holmer Gallery etablerades 1981 i Nässjö och företräder bland annat svensk och internationell nutida konst.²⁹ Förutom att delta i svenska och internationella konstmässor

²⁴Om Nässjö kommun, <http://www.nassjo.se/Om-kommunen>, besökt 2011-01-01

²⁵ Sign. Okänd. ”Vi ska ha den bästa – Carl Fredrik Reuterswärd!”, *Kommunaktuellt*, 1999-12-09

²⁶ Jope, ”Äkta sten från Bodafors för miljonen”, *Smålandstidningen*, 1999-04-07

²⁷ Sign. Okänd. ”Vi ska ha den bästa – Carl Fredrik Reuterswärd!”, *Kommunaktuellt*, 1999-12-09

²⁸ Holmquist, Jan, *En skulptur för 1000 år*, brev till statens konstråd, 1998-04-03

²⁹ Om Leif Holmer Gallery, <http://holmergallery.com/om-oss>, besökt 2011-01-05

förmedlar Leif Holmer Gallery med konst i privata såväl publika. 1993 utökade Holmer verksamheten och driver nu även Ekerum konsthall. Leif Holmer hade i samband med invigningen av *Kolskyffeln* en utställning med Reuterswärd's verk. Men redan två år tidigare, 1997, hade Holmer Gallery en utställning med Reuterswärd.³⁰

500 000 kronor hade kultur- och fritidschefen ordnat från kommunen för att kunna förverkliga millenieskulpturen, men tidigt insåg han att det inte skulle räcka. Det kostar en hel del pengar att engagera en internationellt ryktbar konstnär som Reuterswärd.

Leif Holmer lovade att hitta sponsorer då vissa av kommunens politiker var tveksamma till den kostnad som kunde uppkomma i samband med projektet. Nio olika företag och en privatperson gick in i projektet med 50 000 kronor vardera, en summa på sammanlagt 500 000 kronor.³¹ Konstnären tackade ja till uppdraget med Nässjö kommun som beställare och arbetade nära tillsammans med bland annat Jan Holmquist och Leif Holmer.

Projektet var från början tänkt att kosta 500 000 kronor, då utan förvaltningskostnader som löner och annan administration. Holmquist hoppades med hjälp av sponsring få medel till monteringen och transporten. Tidsplanen var uppskattad till ca 1,5 år, från våren 1998 till hösten 1999. Ann Catrin Gunnar, ordförande för Kultur- och Fritidsnämnden, var en av dem som fick smygtitta på verket i april 1999 när det hade provmonterats i Skåne.³² Ann Catrin Gunnar berättade för Smålandstidningen att hon trodde att skulpturen skulle bli bra. Med hjälp av stenen som brutits i Bodafors, bara 1.6 mil från Nässjö, skapades en lokal förankring. Leif Holmer menade att alla Nässjöbor kanske inte förstod hur stort det var att engagera CFR. Det var av nationellt intresse varje gång en Reuterswärd-skulptur invigs i Sverige enligt Holmer. Konstnären ses som en av de största i Sverige och på grund av detta skulle Moderna Museets chefsintendent Sören Engblom närvara vid invigningen i Nässjö.³³ Holmer nämnde också att reaktionerna vid invigningen förväntades bli blandade. Skulpturen var inte lättillgänglig, men ju längre tid tankar och funderingar fick gro, ju mer synligt blev motivet.

³⁰Tidigare utställningar, CFR, http://www.belart.se/artists/carl_fredrik_reutersward/cfr_exhibitions/, besökt 2011-01-18

³¹ Jope, ”Äkta sten från Bodafors för miljonen”, *Smålandstidningen*, 1999-04-07

³² Ibid

³³ Ibid

Holmer trodde att skulpturen skulle bli historiskt värdefull.³⁴

Placeringen av skulpturen diskuterades redan i april 1998 när kultur- och fritidschefen skickade brev till Statens Konstråd.

Den 22/9 1998 skrev Nässjös lokala tidning, Smålandstidningen, om planer på att eventuellt omplacera två redan befintliga skulpturer på torget för att få plats med *Kolskyffeln*.³⁵

Stadsarkitekten, Lars Danielsson, var rädd att råka i luven med Nässjös konstförening när han nämnde en förflyttning av verken *Silvatica*³⁶ eller *Ballongmannen*.³⁷ Danielsson hävdade att Eric Grates *Silvatica* inte hade kommit nässjöbornas hjärtan tillräckligt nära, trots 30 år på samma plats, och föreslog att istället placera *Kolskyffeln* där.³⁸ *Silvatica* är placerad på esplanaden, som löper från stortorget till resecentrum, utanför Hotell Högland.

Ballongmannen stod utanför rådhuset, mitt emot stortorget. *Kolskyffeln* skulle, som stadsarkitekten menade, bli ett dynamiskt tillskott i stadsbilden.

Den 8/4 1999 skrevs det i Smålandstidningen att *Ballongmannen* skulle bli den skulptur som fick offra sin placering och ge plats åt *Kolskyffeln*. Motiveringen löd att skulpturen var malplacerad. Det mäktiga rådhuset ”slog ihjäl” skulpturen och gjorde att den försvann.³⁹ Att placera om *Ballongmannen* till Stortorget nordvästra hörn skulle bli bra för skulpturens eget bästa och samtidigt bli bra för *Kolskyffeln*. Holmquist berättade att han trodde att *Ballongmannen* skulle komma bättre till sin rätt på torget samtidigt som Reuterswårds skulptur fick en toppenplacering.⁴⁰ För att inte överbelasta den norra delen av Stortorget behövdes dock ytterligare en skulptur för att ge en balans då en känsla av tomhet skulle uppstå på stortorgets högra sida.

³⁴ Abram, Inger, ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare”, *Smålandstidningen*, 1999-10-15

³⁵ Gratanth Wessling, Gunvor, ”Öppna Postgatan och förflytta staty”, *Smålandstidningen*, 1998-09-22

³⁶ Grate, Eric, *Silvatica*, årtal okänt, Nässjö. <http://www.nassjo.se/Kommunivaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Silvatica>, besökt 2011-01-05

³⁷ Wallenberg, Axel, *Ballongmannen*, årtal okänt, Nässjö. <http://www.nassjo.se/Kommunivaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Ballongmannen>, besökt 2011-01-05

³⁸ Gratanth Wessling, Gunvor, ”Öppna Postgatan och förflytta staty”, *Smålandstidningen*, 1998-09-22

³⁹ Jope, ”Malplacerad skulptur får centralt läge”, *Smålandstidningen*, 1999-04-08

⁴⁰ Ibid

På Nässjö kommuns hemsida står det att staden aktivt ska arbeta med kulturens närvaro och att det ska finnas offentlig konst vart du än vänder dig i bygden.⁴¹ Milleniprojektet jobbade helt klart för att försöka uppnå detta mål. Den som står på Stortorget i Nässjö blir nästan omringad av skulpturer, vart den än vänder sig finns det offentlig konst.

2.1.2 Protokoll och interpellation

De två stora frågetecknena, åtminstone för politikern Marie-Louise Ekholm (m), var hur och om konstnären personligen hade arbetat med skulpturen och om kostnaden för skulpturen verkligen skulle stanna på 500 000 kronor. Ekholm skickade den 14 mars 1999 en interpellation till Kultur- och Fritidsnämndens ordförande med följande frågor:

”Vilken del av arbetet med statyn är utförd av konstnären personligen? Kommer kommunens sammanlagda kostnader för statyn att stanna vid 500 000 kronor?”⁴²

I interpellationen beskriver Ekholm som hastigast att verket skulle bestå av ”två obearbetade stenar på en sockel”, utfört av Carl Fredrik Reuterswärd.

Frågorna besvarades av Ann-Cathrin Gunnar (c) den 27e april 1999. Gunnar började sitt svar på interpellationen med att presentera konstnären. Hon berättade att Dagens Nyheter vid denna tidpunkt utsett konstnären till en av två ledstjärnor inom den svenska konsten under det senaste århundradet och att han också var högst aktuell vid millenieskiftet.⁴³

Frågan om hurvida konstverket är hugget av konstnären eller inte menade Gunnar var uppseendeväckande. Hon hävdade att tankeprocessen var viktig och hänvisade till antiken där mästare hade elever och hantverkare till de praktiska jobben. Författare tryckte inte sina böcker själva och skulptörer gjöt inte själva i brons. Att Reuterswärd inte själv högg skulpturen var ingen märklighet.

Det var heller ingen egendomlighet kring skulpturens pris enligt Gunnar. Den öppet deklarerade kostnaden som kultur- och fritidsnämnden skulle stå för, 500 000 kronor, plus sponsormedel var en relativt låg summa med tanke på konstnärens erfarenhet och status.

⁴¹ Om Nässjö Kommun, <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv> besökt 2011-01-04

⁴² Se bilaga 6 och Ekholm, Marie-Louise, ”Konsten är mest friskvårdande”, *JönköpingsPosten*, 2000-10-13

⁴³ Se bilaga 7

Redan vid ett styrelsesammanträde i oktober 1998 informerade Ann-Cathrin Gunnar om att kultur- och fritidsnämnden skulle stå för 500 000 kronor och att det fanns sponsormedel på 500 000 kronor till millenieprojektet.⁴⁴ En investeringsbudget för kommunen den 2 november 1998 visade att summan för kultur- och fritidsnämndens utgifter inte översteg 500 000 kronor till *Kolskyffeln*.⁴⁵

Tanken kring skulpturen i samband med millenniumskiftet var att visa att Nässjö stad och kommun vågade satsa på framtiden. Ann-Cathrin Gunnar menade att utan skulpturen skulle Nässjö kommun säga nej till utveckling, skapande och glädje.⁴⁶ Trots många protester och oeniga politiker beslutades det att *Kolskyffeln* skulle uppföras lagom till år 2000.⁴⁷ Omröstningen i kommunfullmäktige, med godkännande av investeringsbudget, blev en rysare då den röstades igenom med 31 röster för och 26 röster emot.⁴⁸

2.2 Konstnären och konstverket

2.2.1 CFR och *Kolskyffeln*

Carl Fredrik Reuterswärd är en internationellt känd konstnär som har prisats av konstkritiker och fått en plats i svensk konsthistorieskrivning. Han föddes i Stockholm 1934 och studerade under Fernand Léger i Paris som tjugoåring. Självständighet blev en viktig del av Reuterswärds skapande samtidigt som han ständigt utmanade etablerade föreställningar om konstnären som individ genom att verka osynlig, bland annat med hjälp av pseudonymer. CFR utforskade gränserna för var konst kunde vara och hur han kunde provocera. 1989 kom en vändpunkt i konstnärens liv och skapande då han fick en stroke. Stroken gjorde att Reuterswärd förlorade sin talförmåga och blev förlamad i kroppens högra sida. På grund av förlamningen var han tvungen att måla, skissa och använda sin vänstra hand.⁴⁹ Hans skisser

⁴⁴ Se bilaga 7

⁴⁵ Se bilaga 8

⁴⁶ Se bilaga 7

⁴⁷ Osign., ”Ja till skulptur trots protester”, *Smålandstidningen*, 1998-12-01

⁴⁸ Tyréus, Birgit, ”Kolskyffeln som sätter Nässjö på kulturens karta”, *Smålandstidningen*, 1999-11-11

⁴⁹ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Från den ena sidan... till den andra*, 2006: sid.24

blev mer primitiva och grövre i formspråket än tidigare. Nu kunde Reuterswärd sluta använda pseudonymer för att verka osynlig då utmaningen att öva upp och använda sin vänsterhand blev stor nog.⁵⁰

Reuterswärd blev våren 1998 inbjuden till Nässjö för att diskutera idéer till minnesmonumentet. På tågresan mellan Malmö och Nässjö funderade han på vad han ville göra som stor skulptur i Nässjö. När tåget passerade ett ålderdomligt tåg med en, som konstnären själv beskriver, vacker skorsten, kolvagn och efterföljande vagnar slog det honom att det var just detta som var Nässjös styrka.⁵¹ Stationen i Nässjö är öppen med linjer åt flera håll i landet och var förr en av Sveriges största knutpunkter.

Konstnären föreställde sig hårt arbetande män i loket som skyfflade kol och fick där idén om att skapa en kolskyffel, *Kolskyffeln*. Här har vi alltså, som Ocvirk menar, ämnet eller idén.⁵² *Kolskyffeln* ska hylla arbetarna, från Nässjö, som arbetade i de koldrivna loken förr.

Kolskyffeln är ett stort monument, ca 3 meter hög och väger ca 12 ton.⁵³ Om vi nu ska undersöka konstverkets form så består den av två delar, överdelen är en trekantsformad sten som sitter fastankrad i den andra delen som är en ojämn rektangulär bas, också utförd i sten.⁵⁴ En av basens sidor är slipad och har verkets namn, konstnärens namn och initialer samt årtal inhugget.⁵⁵ Stenblocken kommer från ett stenbrott vid Ryd Södergård utanför Bodafors och skickades till ett stenhuggeri i Sibbhult i skånska Broby. Där höggs stenarna efter Reuterswärds anvisning och skisser.⁵⁶

Trots att basen har en oregelbunden form ser skulpturen fortfarande stadig och balanserad ut. Den högra sidan av basen är något sluttande och den övre stenen är inte förankrad eller placerad precis i mitten av basen, men trots detta känns skulpturen balanserad.

⁵⁰ Millroth, Thomas i: Reuterswärd, Carl Fredrik, *Från den ena sidan... till den andra*, 2006: sid.26-27

⁵¹ Kultur- och fritidsförvaltningen Nässjö kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd*, 1999: sid.5

⁵² Ocvirk, Stinson, Wigg, Bone, Cayton, *Art Fundamentals – Theory and practice*, 2008: sid.11

⁵³ Offentlig konst, Nässjö Kommun, *Kolskyffeln*, <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur/Offentlig-konst/Kolskyffeln>, 2011-01-09

⁵⁴ Bilaga 10

⁵⁵ Bilaga 12

⁵⁶ Jope, ” ”Kolskyffeln” snart på plats”, *Smålandstidningen*, 1999-10-14

När jag undersöker *Kolskyffeln* noterar jag att det finns upprepningar av former i skulpturen. I bilaga 11 ser vi *Kolskyffeln* från vänster sida bakifrån.⁵⁷ På den översta delen av skulpturen finns en rakslipad yta till vänster. Ungefär i mitten, mot framsidan av skulpturen, skjuter ett litet parti sten fram som en oregelbunden form. Jag tycker mig se att den understa delen också har ett litet parti med sten, mot framsidan av skulpturen, som skjuter ut. Är detta ett medvetet val av konstnären eller är det en slump? Kanske ser skulpturen balanserad ut för att det finns återkommande former i verket.

Hela konstverket ser ut att vara naturligt format, som att naturen har slitit på stenarna, inte att det är maskiner eller människor som huggit. Men utifrån det skissmaterial som finns från 1998 kan det inte vara en slump att konstverket ser ut som det gör.

Kolskyffeln beskrivs av Sören Engblom som avvikande och provocerande. Monumentet ska representera ett minne som gestaltas via svårhanterlig materia som gör ord till sten.⁵⁸ Undersökningar av språket, ord och bilder som tecken har varit en viktig del av Reuterswårds konstnärsskap. Engblom menar också att verket ska likna en tunga och kopplar det till Reuterswårds äldre verk *Kilroy*, som bestod av en serie med skulpturer (bland annat ett avgjutet hjärta i brons), hologram och signaturer.⁵⁹ Han menar att det finns en kraft i och förbindelse mellan tungan och språket som kan jämföras med *kolskyffeln* och kolet, att tala och att skyffla kol. En intressant jämförelse som Engblom kommer fram till är tåget i jämförelse med ord. Den som löser biljetten på tåget får åka med, likaså gäller det för språket, den som känner ordets betydelse kan kommunicera och överföra sin mening till någon annan.⁶⁰ *Kolskyffeln* ska förmedla ett komplext minne av Nässjö stad, som under en lång tid har varit en järnvägsstad.

2.2.2 Skisser i förhållande till verket

Ända sedan konstnären fick förfrågan av Holmquist och Holmer om att skapa ett minnesmonument till Nässjö gick han och funderade på vad som skulle passa Nässjö stad.

⁵⁷ Bilaga 11

⁵⁸ Kultur- och fritidsförvaltningen Nässjö kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswård*, 1999: sid.7

⁵⁹ Reuterswård, Carl Fredrik, *Kilroy*, 1972

⁶⁰ Kultur- och fritidsförvaltningen Nässjö kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswård*, 1999: sid.8

Reuterswärd berättade för Smålandstidningen att han till och med under nätter funderat på vad han ville göra.⁶¹

Skissen som jag såg vid mitt första besök på Skissernas Museum, som jag kommer kalla för 'skiss 1' mäter 167x133 cm och är utförd med oljepastell och tusch.⁶² Den är odaterad och är kanske inte utförd först av de skisser jag studerat. Det finns ytterligare fyra skisser är utförda med svartkrita på papper och svartkrita på handrivet papper.⁶³

Skiss 1 har mycket mörka färger. De färger som dominerar skissen mest är svart, grått, rött och brunt. Den röda färgen är iögonfallande och går utanför skissens huvudform. Den tunga rektangulära basen syns redan här i skissen, likaså den trekantsformade övre delen. Nu vet inte jag om skiss 1 är gjort innan eller efter *Kolskyffeln* uppfördes, men skissen påvisar en speciell känsla som verket gör i verkligheten också, nämligen mystik. Skissen skulle kunna jämföras med en mörkklädd person som går runt i ett mörker. Samtidigt som gestaltningen kan frambringa en rädsla för den mörka gestalten finns det en fascination, vem är det? I den färdiga skulpturens fall blir det istället 'vad är det?'. De mörka linjerna skapar en gåtfullhet och tillsammans med skuggan känns motivet tungt. Trots det tunga intrycket känns skulpturen i skissens form levande, mycket av detta beror på de röda och svart-grå-bruna linjerna utanför själva skulpturen, det ser ut som att det sprakar. Färgverkan och linjerna bidrar till ett mer levande formspråk. Det ser nästan ut som att de röda linjerna påvisar en slags rörelse eller att det sprakar om materialet. Det kanske kan uppfattas som att det flyger gnistor från kolen som ska skyfflas in i en ugn med hjälp av denna skyffel? Det är intressant att konstnären genom de röda och svart-grå-bruna linjerna förmedlar något viktigt om sin vison, som inte kunde gestaltas i själva skulpturen.

Skiss 2 är som jag tidigare nämnt utförd med svartkrita på papper.⁶⁴ Skissen kan verka enkel, men om vi ska använda oss av Arnheims teori om att varje skiss är viktig för att komma fram till det slutgiltiga uttrycket som återkommer i fler skisser eller det slutliga konstverket blir skissen betydligt mer komplex. De former som finns i skissen är en trekantsformat överdel som är väldigt ojämn och en bas som är rektangulär. I jämförelse med skiss 1 finns det en stor

⁶¹ Sandgren, Ann, "Publikfest när Kolskyffeln invigdes", *Smålandstidningen*, 1999-11-01

⁶² Bilaga 1

⁶³ Bilaga 2-5

⁶⁴ Bilaga 2

likhet med de trekants- och rektangulärformade linjerna. Grundformen för skulpturen framträder alltså tydligt i både skiss 1 och skiss 2.

Skiss 3 skiljer sig lite från skiss 2 för att konstnären verkar vilja undersöka delen där de två grundformerna möts.⁶⁵ Även denna skiss är utförd på papper med svartkrita. Det ser ut att vara en större urgröpning av den rektangulära basens ovansida. Den trekantsformade delen ser mer fristående ut i denna skiss än tidigare. Fästet till rektangeln verkar smalare nedtill samtidigt som den översta delen av formen har fått mer tyngd. Reuterswärd verkar ha försökt skapa ojämna linjer, kanske för att påvisa något naturligt med stenmaterialet han tänkte använda. Kanske kan det också tänkas att formerna tilldelats dubbla roller: skyffel och kol, det vill säga formmässiga överrensstämmelser både med skyffel och kol i den övre delen. Skiss 4 är utförd på handrivet papper och med svartkrita.⁶⁶ Här verkar det som att konstnären har arbetat med ett mörkare och ett mer abstrakt tillvägagångssätt. De två grundformerna för skulpturen, trekanten och rektangeln, finns fortfarande kvar. Trekantsformen är ifylld med svartkritan och har mer svepande linjer. Likaså basen, den rektangulära formen har ett mjukare formspråk. Linjerna verkar inte heller alltid mötas här. Konstnären har i skiss 4 använt sig av streck som går utanför själva grundformerna, precis som i skiss 1. Det ser ut att påvisa någon rörelse eller att det sprakar. De streck som finns runt om och på grundformerna i skiss 4 finns också i skiss 5.⁶⁷ Det finns i denna skiss likheter i skiss 3 med de ojämna linjerna på trekantformens ovansida. Här är dock trekantsformen skuggad, eller ifylld, till höger. Basen är i skiss 5 väldigt ojämn, den sluttar och blir mindre mot vänster sida. Linjerna är allt utom raka vilket resulterar i ett starkt dynamiskt uttryck.

Formerna i alla skisser som jag nämnt ovan liknar *Kolskyffeln*, fast med ett mer dynamiskt formspråk. De ojämna och ibland lite mjukare linjerna skiljer sig från skulpturen, som har ett mer kantigt och vasst uttryck. Det som Reuterswärd verkar ha utforskat och tagit fasta på i skisserna är rörelsen med de streck som löper *utanför* de två grundformerna, det ser ut att spraka, eller slå gnistor. I den utförda skulpturen finns inga tecken på dessa gnistor eller andra streck utanför skulpturens grundformer.

Konstnären har uppenbarligen tagit fasta på de två former han har velat använda sig av i

⁶⁵ Bilaga 3

⁶⁶ Bilaga 4

⁶⁷ Bilaga 5

Kolskyffeln. Skisserna verkar ha varit viktiga i den skapande processen. Utifrån skisserna och undersökningen av den trekantiga och rektangulära formen har stenarna huggits. Det är inte på måfå som stenblocken till verket har givits denna form. Tvärtom, med skissmaterialet ser vi tydligt att Reuterswärd har funderat på hur han ville att det skulle se ut. Dateringen på skisserna visar också på att han funderade länge. Alla skisser utom den jag har kallat nummer 1, som inte är daterad, är daterade 1998.

2.2.3 ”Carl Fredrik Reuterswärd har inte gjort verket själv”

I interpellationen som Marie-Louise Ekholm ställde till Kultur- och fritidsnämnden frågade hon vilken del av skulpturen konstnären gjort personligen.⁶⁸ Kommunpolitikern figurerade även i en artikel där det stod att hon var orolig för *Kolskyffeln*.⁶⁹ Eftersom själva brytningen av stenarna gjordes av yrkesfolk i Bodafors och det resterande finputsningarna av Broby Granit AB ställer sig Ekholm tveksam till om konstnären kan ha gjort verket själv. Jan Holmquist bekräftade att Reuterswärd själv inte hade arbetat med bearbetningen av råmaterialet men påpekar att det är själva idén som räknas, inte vem som utför huggningsarbetet eller håller i hammaren.⁷⁰ Brytning och hantering av sten kräver stor yrkeskunskap och speciella redskap. Broby Granit ABs huvudsakliga sysselsättning är att realisera konstnärers idéer. Ett annat verk som Reuterswärd troligtvis inte heller har bearbetat rent fysiskt är *Vingen*.⁷¹ Denna skulptur står utanför Cardo AB i Malmö.⁷² Företaget är en leverantör av bland annat system för vattenrening, industriportar och logiksystem.⁷³ Förmodligen ska *Vingen* representera detta med hjälp av sitt material, då den består av granit och vatten. Likheten med *Kolskyffeln* är ganska stor. Förutom att formerna är relativt lika så finns känslan av mystik också i detta verk.

Det finns inga uppgifter om den är huggen av samma företag som *Kolskyffeln*, men att

⁶⁸ Bilaga 6

⁶⁹ Jope, ”Ekholm orolig för skulptur”, *Smålandstidningen*, 1999-03-17

⁷⁰ Ibid

⁷¹ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Vingen*, 1987

⁷² Offentlig konst i Malmö, www.malmo.se/download/18.../Offentlig_konst_Malmo.pdf besökt 2011-01-05

⁷³ Om Cardo AB, <http://www.cardo.com/About/Pages/defaultSE.aspx> besökt 2011-01-02

Reuterswärd inte utfört det praktiska arbetet på *Vingen* är inte något konstigt.

Ekholm verkar sakna kunskap om hur konstnärer arbetar och ha en annan uppfattning om vad konst är och hur konst görs. Hon tycks inte vara så medveten om det intellektuella arbetets betydelse. Men detta kanske mest beror på oro för det ekonomiska, det vill säga att man ska tvingas betala hantverkarna också.

2.2.4 Utställning CFR hos Holmer

Som det tidigare nämnts hade en lokal gallerist utställning med CFR i samband med uppförandet av skulpturen. Mellan den 15-17 oktober 1999 visades konstverk av Reuterswärd upp för Nässjöborna.⁷⁴ I en artikel visar galleristen Leif Holmer stolt upp två verk av konstnären. Det första är en skiss av Reuterswärds *Non-Violence*,⁷⁵ som igenkänns av de flesta och ses som ett signaturverk av konstnären, och det andra verket *Blue Water*.⁷⁶ Den sistnämnda är gjord 1987 före stroke och hade aldrig tidigare visats på en utställning.⁷⁷ Skissen på den knutna revolvren är gjord med vänster hand efter stroke.

I artikeln ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare” berättar Holmer om sin goda relation med Reuterswärd och att de arbetat med varandra tidigare. Det var tack vare deras vänskap som Nässjö begåvats med en så stor och känd internationell konstnär. Holmer menade att det var ovanligt att en så liten ort som Nässjö kunde få ett monument av en så stor konstnär, när det endast brukar vara storstäder som kan kosta på sig detta.⁷⁸

⁷⁴ Abram, Inger, ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare”, *Smålandstidningen*, 1999-10-15

⁷⁵ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Non-Violence*, skiss, 1995

⁷⁶ Reuterswärd, Carl Fredrik, *Blue Water*, 1987

⁷⁷ Abram, Inger, ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare”, *Smålandstidningen*, 1999-10-15

⁷⁸ Ibid

2.3 Receptionen

2.3.1 Invigning

Den 30e oktober 1999, kl 13.00, invigdes *Kolskyffeln* på Stortorget i Nässjö. I Smålandstidningen skrevs det dagarna efteråt att invigningen blev en publikfest. Hela Nässjös Stortorg var fyllt, enligt artikeln, med nyfikna invånare som ville se det slutliga resultatet och bilda sig en egen uppfattning om verket efter all debatt kring det. Bilden som publicerats i artikeln visar att torget var fullt av besökare.⁷⁹ Konstnären var själv förvånad över hur många som var på plats när avtäckningen av skulpturen skulle ske.⁸⁰ De positiva kommentarerna strömmade in och invånarna på plats beskrev *Kolskyffeln* som fin. Några tyckte att den var lite svårfångad, men att idén bakom verket var bra och att det var fascinerande att Reuterswärd skapat skulpturen med vänsterhanden. Sören Engbom talade till invånarna på torget och menade att verket gav Nässjö en ”egen eldare som skjuter på inför framtiden.”⁸¹

Redan några dagar innan invigningen fick de första besökarna säga sitt om skulpturen. Två äldre män med stor kunskap inom området kolskyfflar, som jobbat som eldare på NOJ, Nässjö-Oskarshamn järnväg, tyckte att skulpturen var lite svår att smälta.⁸² De menade att det arbetsredskap som *Kolskyffeln* ska representera inte var direkt igenkännbart, men att konstens olika uttryck har en mening vare sig det är non-figurativt eller naturalistiskt. En sak som de var övertygade om var att Nässjö stad har haft många kolskyfflar i verksamhet under sin uppbyggnad och vad passar då bättre än att gestalta en kolskyffel? Artikelförfattaren menade att man inte skulle räkna med att betyget på skulpturen skulle bli bättre än de gamla NOJ-arbetarnas. Nässjöborna var ovana vid abstrakt konst.⁸³

⁷⁹ Sandgren, Ann, ”Publikfest när Kolskyffeln invigdes”, *Smålandstidningen*, 1999-11-01

⁸⁰ Osign., ”Kolskyffeln avtäcktes”, *Smålandstidningen*, 1999-11-01

⁸¹ Sandgren, Ann, ”Publikfest när Kolskyffeln invigdes”, *Smålandstidningen*, 1999-11-01

⁸² Jope, ”NOJ:s eldare på första parkett – Reuterswärd’s ”kolskyffel” på plats”, *Smålandstidningen*, 1999-10-27

⁸³ Ibid

2.3.2 De ekonomiska invändningarna

Två kommunpolitiker (m) kritiserade Nässjös Tekniska kontor och ansåg att de inte borde ha några problem med att särskilja kostnaden för *Kolskyffeln* och de andra arbetena som var nödvändiga att utföras i samband med uppförandet.⁸⁴ När frågan om den finansiella delen tagits upp under kommunfullmäktiges möten tidigare har svaret blivit att kommunens totala kostnad inte skulle överstiga 500 000 kronor. Det som gjorde att politikerna tvekade på att den totala summan för kommunen skulle hålla budgeten var de nödvändiga tekniska arbetena som man var tvungen att göra runt omkring skulpturen. De menar att kostnaden skulle bli högre då parkarbeten måste utföras, flytta och göra ny plats för *Ballongmannen* samt anlägga *Kolskyffelns* sockel.

En insändarskribent i Smålandstidningen den 6 maj 2003 hävdade att Nässjö inte behövde mer konst och att den offentliga konsten skulle bli ”mera sten på bördan.”⁸⁵ Skribenten undrade, precis som den så tidigare negativa politikern Marie-Louise Ekholm, om Nässjö verkligen behövde fler stenstatyer i staden. Han menade att det inte behövdes och att skattebetalarnas pengar gick till spillo, fler borde lyssnat på Ekholms kloka inlägg om att budgetera den offentliga konsten mindre pengar. Ett exempel på en staty som skribenten menade att Nässjö kunde klarat sig utan var *Kolskyffeln*. I en annan insändare påstods det att Nässjös kommunpolitiker ’lekte’ med skattepengarna.⁸⁶ Att spendera en miljon kronor på en staty som inte liknar någonting alls är slöseri med tid och framför allt pengar. Insändaren signerades ”en mycket arg Nässjöbo” som menade att man som Nässjöbo skämdes över beslutet att uppföra skulpturen.

En insändarskribent beskrev sin negativa åsikt om skulpturen i artikeln ”Konstifik ”konst” i Nässjö”. I denna korta insändare menade skribenten att han att tyckte så illa om verket att han hade lust att urinera på det varje gång han passerade, men lät bli för att han inte vill ha böter.⁸⁷

⁸⁴ Abram, Inger, ”Moderater vill veta de verkliga kostnaderna för ”Kolskyffeln””, *Smålandstidningen*, 1999-10-16

⁸⁵ Löverhult, Carl Gustav, ”Mera sten på bördan i Nässjö”, *Smålandstidningen* 2003-05-06

⁸⁶ Sign. En mycket arg Nässjöbo, ”Mycket pengar för ingenting”, *Smålandstidningen*, 2000-05-18

⁸⁷ Löverhult, Carl Gustav, ”Konstifik ”konst” i Nässjö”, *Smålandstidningen*, 2001-05-08

Insändarskribenten höll med politikern Marie-Louise Ekholm som i en annan artikel sa att nya, dyra statyer hade ett negativt värde.⁸⁸

Efter uppförandet av *Kolskyffeln* har nya planer på skulpturer och annat 'förskönande' av staden blivit kritiserade. Vissa hävdar att pengarna kan användas till viktigare områden än konsten. De drivande personerna i millenieskulptursprojektet kan ta med sig *Kolskyffeln* när de lämnar tätorten skrivs i en annan insändare.⁸⁹

Ytterligare en insändare klagade på konstverket och menade att en offentlig toalett hade varit bättre än *Kolskyffeln* och att kommunen borde ha lyssnat på de många påstötningar som invånare gjort.⁹⁰

Att kostnaden för ett verk upprör invånare är dock ingen nyhet. I till exempel Berlin på 80-talet skrev någon "560 000 [DM] för den här skiten" på Richard Serras konstverk *Berlin Junction*.⁹¹ Reaktionen på det offentliga konstverket från invånarna i Berlin blev så stora att de klottrade på konstverket.⁹² *Berlin Junction* blev mer ett socialt experiment än ett konstverk. Detta påvisar hur stor betydelse den offentliga konsten har samt vilket intresse som faktiskt finns hos invånarna, vare sig det är positivt eller negativt.

De företag som sponsrade minnesmonumentet var Bonving Konsult, Eldon, Föreningssparbanken, Göte Öhrskog, HGL Gruppen, Lagerservice i Nässjö, Leif Holmer Gallery, Norrboda Chark, Nässjö takstolsfabrik och RH Form. I vissa fall handlade det om tjänster, som till exempel transporter.⁹³ I slutet av november 1999 redovisades de kostnader som uppstod i samband med uppförandet av *Kolskyffeln*.⁹⁴ Sockeln med transportkostnad

⁸⁸ Wessling Grahnat, Gunvor, "Nya statyplaner kritiseras", *Smålandstidningen*, 2001-03-30

⁸⁹ Löverhult, Carl Gustav, "Ofullständiga statyer i Nässjö", *Smålandstidningen*, 2003-02-17

⁹⁰ Svensson, Erik G, "Kolskyffeln tog wc-plats i Nässjö", *Smålandstidningen*, 2000-10-02

⁹¹ Serra, Richard, *Berlin Junction*, 1988, Berlin

⁹² Gamboni, Dario, *The Destruction of Art – Iconoclasm and Vandalism since the French Revolution*, 1997: sid.134

⁹³ Sandgren, Ann, "Publikfest när Kolskyffeln invigdes", *Smålandstidningen*, 1999-11-01

⁹⁴ Abram, Inger, "Liten debatt om skyffel", *Smålandstidningen*, 1999-11-26

kostade 48 750 kronor och arbetet runt sockeln med gjutning och stensättning kostade 75 000 kronor. Flytten av *Ballongmannen* kostade sammanlagt 210 000 kronor, men denna kostnad föll inte på kultur- och fritidsförvaltningen.

Under sammanträdet vid redovisningen utbröt en debatt om skulpturen. Vissa beskrev konstverket som en ”stenhög” medan andra, bland annat landshövdingen Birgit Friggebo, gratulerade till en vacker skulptur av en begåvad konstnär.⁹⁵

Marie-Louise Ekholm, som ständigt återkommer i artiklar, betonade att verket borde blivit utfört av en lokal konstnär och att pengarna hade gjort mer nytta där.

2.3.3 Invändningarna mot gestaltningen

När skulpturen skulle köpas in var det majoriteten av Nässjös politiska partier som sa ja till förslaget. Moderaternas Marie-Louise Ekholm hade starka åsikter om skulpturen och förekom i flera olika lokala tidningar med sina motargument både innan och efter *Kolskyffeln* stod klar. Den 13 oktober 2000 skrev hon i *JönköpingsPosten* en artikel där *Kolskyffeln* enligt henne inte var uppskattad av Nässjöborna.⁹⁶ I artikeln talas det om hur sjukhuskonst ska väljas och att den ska väljas med hänsyn till patienterna. Hon drar paralleller till *Kolskyffeln* som hon först och främst menar var för dyr och sedan gjord av någon som inte längre är bosatt i Sverige. Kommunens konst bör företräda länets konstnärer samt vara något som invånarna kan uppskatta. Artikeln avslutas med ”kulturen skall vara friskvård för många och inte endast för några få förstå sig påare”.⁹⁷ Med detta menar Ekholm att den offentliga konsten borde vara mer lättillgänglig i val av gestaltning.

Likartade reaktioner förekom i Borås 2008. Den amerikanske konstnären Jim Dine fick i uppdrag att gestalta slutet av Allégatan och resultatet blev en nio meter hög skulptur, *Walking to Borås*, föreställande Pinocchio.⁹⁸ Boråsborna protesterade och ifrågasatte skulpturen. Vad hade den med Borås att göra? Skulpturen blev, precis som *Kolskyffeln*, omdebatterad redan

⁹⁵ Abram, Inger, ”Liten debatt om skyffel,” *Smålandstidningen*, 1999-11-26

⁹⁶ Ekholm, Marie-Louise, ”Konsten är mest friskvårdande,” *JönköpingsPosten*, 2000-10-13

⁹⁷ Ibid

⁹⁸ Dine, Jim, *Walking to Borås*, Borås, 2008. Apelmo, Elisabeth, ”Grandiosa leksaker och oraklet i det offentliga” i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2000: sid.156-157

innan den uppfördes.⁹⁹ Den massiva kritiken slutade med över 350 känslosamma insändare i Borås lokaltidning.¹⁰⁰ Skulpturen uppfördes i detta fall med hjälp av privata donationer och uppges ha kostat 8,5 miljoner.

Ett annat fall där kritiken medförde borttagning av ett konstverk var Richard Serras *Tilted Arc*.¹⁰¹ Det blev en stor debatt i New York på grund av, vad som uppfattades som, konstverkets svåråtkomliga gestaltning.¹⁰² Verket sattes upp på Federal Plaza i New York 1981 och togs bort 1989 med motiveringen att ”skulpturen saknade estetisk attraktion.”¹⁰³

Enligt Dan Jönsson finns det två olika slags offentlig konst. Den första är en gemensam, kulturell resurs där konstverket är i fokus och utgångspunkten för den offentliga gestaltningen. Carl Milles *Europa och tjuren* på torget i Halmstad är ett exempel på en gemensam kulturell resurs.¹⁰⁴ Den andra typen av offentlig konst är när konsten kan betraktas som aktör i den massmediala debatten, där han ger Anna Odells *Okänd kvinna 2009-349701*¹⁰⁵ som exempel. Hennes iscensättning av en mentalsjuk kvinna på liljeholmsbron väckte stor debatt i media.¹⁰⁶ Debatten var viktigare än konstverket menar Dan Jönsson, för i Odells fall så fanns det inget offentligt fysiskt eller direkt konstverk.

Kanske kan *Kolskyffeln* passa som en blandning av Jönssons två typer av offentlig konst. Debatten verkar vara en väsentlig del av det som syntes i tidningarna före, under och efter uppförandet av skulpturen. Men det är själva utformningen av skulpturen som har väckt debatten, så det fysiska verket är i fokus samtidigt som det är med i den mediala debatten.

⁹⁹ Dine, Jim, *Walking to Borås*, Borås, 2008. Apeldoorn, Elisabeth, ”Grandiosa leksaker och oraklet i det offentliga” i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2000: sid.156-157

¹⁰⁰ Slonawski, Agneta, http://www.kulturvast.se/kulturvast_templates/Kultur_ArticlePage.aspx?id=40607, artikel besökt 2010-12-14

¹⁰¹ Serra, Richard, *Tilted Arc*, 1981-1989, New York

¹⁰² Gamboni, Dario, *The Destruction of Art*, 1997:sid.155-160

¹⁰³ Ibid:sid.159

¹⁰⁴ Carl Milles, *Europa och tjuren*, 1926, Halmstad

¹⁰⁵ Odell, Anna, *Okänd kvinna 2009-349701*, 2009, Stockholm

¹⁰⁶ Jönsson, Dan, ”Själva verket – några tankar kring konst och offentlighet”, i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010: sid.24

Debatten är viktig för att visa på ett engagemang från invånarnas sida.

2.3.4 ”En stad behöver konst”

Den dåvarande kultur- och fritidschefen för Nässjö kommun, Jan Holmquist, hävdade att en stad behöver konst. Han berättade i *Smålandstidningen* hur han efter ett besök i Göteborg inspirerats av den stolthet som göteborgarna känner för sin stad och dess konstverk. Med detta i åtanke ville han försöka införa något liknande i Nässjö, det vill säga en stolthet över staden och hembygden genom den offentliga konsten.¹⁰⁷

Holmquist menade att *Kolskyffeln* kunde ge glädje för vissa och reta andra. Men hur som helst var tanken att verket skulle komplettera bilden av den attraktiva och levande stad som Nässjö vill vara. Holmquist nämnde också att han stolt visade upp skulpturen för gäster utifrån för att Nässjö hade valt att satsa på en ovanlig skulptur av en världkänd konstnär.¹⁰⁸ *Kolskyffeln* satte Nässjö på kulturens karta. Greger Phalén, kommunalråd, ansåg att skulpturen gjorde Nässjö till kulturens centrum.¹⁰⁹ Den band samman historien med framtiden och visade en vilja att skapa utveckling. Kulturskribenten Birgit Tyréus menade att symboliken mellan Nässjö och *Kolskyffeln* var välfunnen då ”toppstaden på höglandet” utvecklats och växt.¹¹⁰ Hon önskade att de kommande generationerna i Nässjö skulle uppskatta skulpturen då den antagligen kommer finnas kvar nästa tusenårsskifte.

1995 skrevs det i *Konst i offentlig miljö – betänkande av utredningen om konst i offentlig miljö* att den offentliga konsten ska bidra till en god samhällsmiljö.¹¹¹ Vare sig det är traditionellt eller otraditionellt, monumentalt eller knappt synbart så ska konsten kommunicera med oss, men uppenbarligen fungerar det inte alltid så.¹¹² Bra konst väcker känslor och diskussioner, denna definition tycks alltså passa väl in på *Kolskyffeln* med tanke

¹⁰⁷ Holmquist, Jan, ”En stad behöver konst”, *Smålandstidningen*, 2001-05-17

¹⁰⁸ Holmquist, Jan, ”En stad behöver konst”, *Smålandstidningen*, 2001-05-17

¹⁰⁹ Tyréus, Birgit, ”Kolskyffeln som sätter Nässjö på kulturens karta”, *Smålandstidningen*, 1999-11-11

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ Johansson, Nils, *Konst i offentlig miljö – betänkande av utredningen om konst i offentlig miljö*, SOU, kulturdepartementet:1995: sid9

¹¹² Ohlsson Abram, Inger, ”Konst som det snackas om”, *Smålandstidningen*, 2010-05-18

på den debatt som den väckt.¹¹³

Offentlig konst finns överallt där det förväntas finnas folk, som på gator, torg, väntesalar på sjukhus och så vidare. Den är till för alla och det är en självklarhet att konst som sticker ut och vänder upp och ner på våra föreställningar blir omtalat och diskuteras människor mellan.

Abram Ohlsson skriver i sin artikel ”Konst det snackas om” att ett verk som är lite svårt att greppa eller uppfattas som fult provocerar och kan leda till en folkstorm, som det blev i Nässjö med *Kolskyffeln*. Fortfarande, år 2010, talar och kritiserar Nässjös invånare *Kolskyffeln* och menar att de inte kan se någon skyffel där.¹¹⁴

3. Slutdiskussion

3.1 Beställaren

Det har hävdats att Nässjö kommun är en för liten stad för konst av CFR. Att 16 000 invånare, fler om man inkluderar hela det småländska höglandet, får ta del av ett konstverk som är gestaltat med utgångspunkt från stadens historia är speciellt kan å andra sidan betraktas som positivt. Alla i Sverige får inte möjligheten att bo i en stad där en stor nationell konstnär gestaltat ett minnesmonument.

De drivande personerna i milleniumprojektet har varit Kultur- och fritidschefen Jan Holmquist och galleristen Leif Holmer. De artiklar och brev som jag tagit del av nämner dessa två namn frekvent. Holmquist frågade Holmer om tips på möjliga konstnärer varpå Holmer direkt sa ”den bäste”, Reuterswärd.¹¹⁵ Holmer och Reuterswärd beskrivs som goda vänner, men hur de lärt känna varandra framkommer inte i några artiklar eller dokument. Holmer tyckte att Nässjöborna inte verkade ha förståelse för vilken stor konstnär som skulle gestalta staden genom minnesmonumentet. Under tiden arbetet fortskred fick alla inblandade i projektet mycket kritik av kommunpolitiker och medborgare, trots det faktum att skulpturen skulle kunna bli historiskt värdefull och ge Nässjö en plats på Sveriges kulturkarta. De 500

¹¹³ Ohlsson Abram, Inger, ”Konst som det snackas om”, *Smålandstidningen*, 2010-05-18

¹¹⁴ Ohlsson Abram, Inger, ”Konst som det snackas om”, *Smålandstidningen*, 2010-05-18

¹¹⁵ Sign. Okänd. ”Vi ska ha den bäste – Carl Fredrik Reuterswärd!”, *Kommunaktuellt*, 1999-12-09

000 kronorna som kommunen skulle stå för vid uppförandet av *Kolskyffeln* uppfattades som en negativ aspekt av vissa invånarna. Vissa kommunpolitiker tyckte också att kostnaden var för stor och försökte i högsta möjliga mån att få pengarna att gå till annat som de tyckte att kommunen behövde mer.

De som röstade nej till förslaget var bland annat kommunens moderata politiker. Satsningar på konsten var inte aktuella för dem då de tyckte att pengarna hade kommit bättre till användning inom sjukvård eller utbildning. När de sedan blivit nedröstade menade de moderata politikerna att konstverket skulle göras av en lokal konstnär, inte Reuterswärd. Vid denna tid var konstnären bosatt i Schweiz och det irriterade bland annat Marie-Louise Ekholm.¹¹⁶ Istället för att finna sig i att millenieprojektet skulle genomföras började hon tillsammans med några andra politiker ifrågasätta den finansiella biten. Hela tiden ville de veta vad den 'egentliga' kostnaden för konstverket skulle bli innan det uppfördes men även vad slutkostnaden blev. Hon anklagade även konstnären för att inte ha skapat verket själv och syftade då på huggningen. Dessutom ansåg hon att skulpturen var "simpelt" utförd.¹¹⁷ Ann-Catrin Gunnar däremot kom med det viktiga motargumentet gällande konstnärens arbetsinsats.¹¹⁸ Precis som hon nämner är det inget konstigt med att konstnären själv inte hugger stenblocken, hon hänvisar till antiken där mästarna fick hjälp av sina elever. När stenen skulle huggas gav Reuterswärd instruktioner, precis som skulptörer gjort konstinuerligt fram till vår egen tid. Att gestaltningsprocessen och idéerna är viktigare än vems hand som utför själva skulpturen, är inte något unikt för CFR. För- och skissarbetet är mer komplex än vad vissa politiker och Nässjöbor i sina insändare verkar förstå.

Jan Holmquist var den som kom på idén att uppföra ett minnesmonument för Nässjö stad. Han ville med ett monument öka Nässjöbornas sammanhållning och skapa en stolthet via verket till Nässjö.¹¹⁹

Att *Ballongmannen* fick byta placering för att låta *Kolskyffeln* stå bredvid rådhuset verkade inte beröra Nässjöborna. Här finner jag den enda enigheten i processen mellan kommunen och

¹¹⁶ Jope, "Ekholm orolig för skulptur", *Smålandstidningen*, 1999-03-17

¹¹⁷ Bilaga 6

¹¹⁸ Bilaga 7

¹¹⁹ Holmquist, Jan, "En stad behöver konst", *Smålandstidningen* 2001-05-17

invånarna, det finns inga artiklar som säger att det blev några protester alls. Kanske blev *Ballongannen* uppslukad av rådhusets pampiga fasad? Märkte inte Nässjöborna att den stod där? Det fanns en artikel där någon trodde att det kunde bli protester från Nässjös konstförening, men så blev inte fallet.¹²⁰ Kanske kan det vittna om ett utbrett ointresse för offentlig skulptur?

3.2 Konstnären och skulpturen

Debatten verkar ha blivit en väsentlig del av konstverket och märktes före, under och efter uppförandet av skulpturen. För Nässjöborna var detta kanske något nytt, men inte för CFR. Redan hos Léger på 50-talet utmanade Reuterswärd konstens gränser genom olika sätt att överskrida konstens etablerade gränser och därigenom provocera. En viktig aspekt här är att det var vanligt att utvidga konstens sfär genom att överskrida tidigare gränser inom konstvärlden under 1900-talet. För en ovan konstbetraktare har detta varit betydligt mer provocerande än för en person som är insatt i fältet. Reaktionerna i Nässjö visar tydligt att invånarna inte är bekanta med hur konstnärer arbetat under århundraden. Insändarna i tidningarna vittnar också om att man inte är bekant med det samtida sättet att gestalta, konsten tycks inte betraktas som intressant överhuvudtaget. De drivande personerna verkar dock se konst som en möjlighet på många olika plan.

Jag tror att förståelsen för verket hade ökat i Nässjö om invånarna hade fått ta del av vad konstnären gjort tidigare och av skissmaterialet. Med hjälp av skisserna och framför allt dateringen på skisserna hade de kanske förstått att *Kolskyffeln* inte bara är huggen eller ihopsatt på måfå, av andra än konstnären själv. CFR skisserade det uttryck som han ville förmedla redan ett år innan verket uppfördes.¹²¹ Skisserna är otroligt levande och påvisar en rörelse, som kanske kan förknippas med gnistor från brinnande kol, hårt arbetande kolskyfflare och tågans framfart.¹²² Om vi studerar skissmaterialet går det att notera de förändringar som konstnären gjort mellan varje skiss. Ibland har en speciell form från en skiss fått följa med till nästa, för att senare bytas ut mot en annan linje eller form som passar bättre för att uppnå enhet.

¹²⁰ Gratanth Wessling, Gunvor, "Öppna Postgatan och förflytta staty," *Smålandstidningen*, 1998-09-22

¹²¹ Se Bilaga 1-5

¹²² Se bilaga 1

Vad hade hänt om skisserna visades upp i samband med invigningen? Jag tror att konstverket uppskattas mer om själva skissmaterialet synliggjorts. Arnheims teori om att skisserna vittnar om konstnärens tankeprocess stämmer verkligen in i *Kolskyffeln*s fall. Skisserna kan få oss att förstå skulpturens gestaltning och CFRs arbetsprocess. Förändringarna som sker mellan varje skiss betyder något i konstnärens gestaltningsprocess.

Om skisserna hade varit mer exakt daterade hade vi kanske kunnat säga att det viktigaste komponenterna för uttrycket fanns i den första skissen redan, precis som Arnheim påstår.¹²³

Men vad som däremot går att säga är att de viktigaste komponenterna, det vill säga grundformerna, finns i alla skisser liksom den kraftfulla dynamiken.

Kanske hade fler uppfattat en viktig aspekt av konstnärens idé om de flygande gnistorna, linjerna som går utanför grundformen i skisserna, på något sätt hade gestaltats i skulpturen, kanske med hjälp av neonslingor eller metall. Kantigheten i själva stenblockens gestaltning lyckas ändå förmedla skissernas dynamik. Enkelheten och det organiska formerna är centrala i båda skisserna och *Kolskyffeln*.

När Sören Engblom skrev att det finns en likhet mellan tåg och språk öppnades mina ögon. Den som löser biljetten på tåget får åka med och den som vill förmedla sin mening till någon annan med hjälp av ordets betydelse får fritt göra detta. *Kolskyffeln* ska förmedla minnet av Nässjö stads historia. Vad är Nässjö mest känt för? Jo, järnvägen. Järnvägen är en mötesplats och blir ett centrum för att kommunicera. *Kolskyffeln* är placerad centralt och blir därför införd i ett centrum rent geografiskt. Men de diskussioner som förs kring verket sätter också *Kolskyffeln* i ett annat centrum. Här kommer orden och språkets betydelse in, Nässjös invånare får fritt kommunicera sin mening till någon annan. Och minst sagt så har *Kolskyffeln* intresserat och irriterat många i staden. Många har sagt att konstverket är fult, onödigt och intetsägande. Men *Kolskyffeln* har öppnat upp för kommunikation och meningsutbyten nässjöborna emellan. Nu kommer vi tillbaka till konstnärens, kanske, utgångspunkt med verket, att överskriva gränser och skapa diskussion. Verket i sig handlade väl inte om att skapa diskussion, utan att gestalta Nässjös historia, men att skapa diskussion är ett återkommande drag i hans konstnärsskap. *Kolskyffeln* framstår som en naturlig del av CFRs samlade verk och man bör inte missa den om man är intresserad av Reuterswårds konst.

¹²³ Arnheim, Rudolf, *the genesis of a painting: Picasso's Guernica*, 1980: sid.134

Den skenbara enkelheten har lurat Nässjöborna att tro att det varken finns arbete eller innehåll, för, som Arnheim menar, den 'svåra' konsten är vilseledande då den kan likna det uppenbara innehållet i 'enklare' konst.¹²⁴ *Kolskyffeln* kanske ser naivt enkel ut, men undersökningen har påvisat något helt annat. Detta är en högst komplex och rik skulptur både med tanke på innehåll och gestaltning.

3.3 Receptionen

De flesta insändare i materialet som jag studerat har varit negativa till skulpturen och till de politiker som fick igenom förslaget att uppföra den. Invånarna i Nässjö tyckte troligen att summan för skulpturen och förflyttningen av *Ballongmannen* på en miljon kronor verkade för mycket. Trots de, ibland, negativa artiklar som publicerats i lokaltidningen blev invigningen en succé. Av fotot att döma i en artikel från invigningen var Stortorget fyllt av nyfikna invånare.¹²⁵ Många hade problem med gestaltningen men tyckte om idén bakom verket. Kanske motsvarade inte konstverket de förväntningar som Nässjöborna hade på CFR, med tanke på vad han tidigare gjort, om man överhuvudtaget kände till det. Efter invigningen kom de negativa kommentarerna att dominera i form av insändare. Det verkar som att kostnaden var den största boven i denna debatt. Hur kan ett så 'fult' monument kosta en miljon kronor? Att en liten stad som Nässjö skulle lägga mycket pengar på en skulptur tyckte vissa politiker och invånare var förargligt. Skattepengarna skulle gå till spillo och än mer eftersom *Kolskyffeln* inte ens föreställde något.¹²⁶ Boken som gavs ut i samband med invigningen verkar inte ha gett tillräcklig information till invånarna i Nässjö och innefattade inte heller några skisser. Det hade varit intressant att få veta hur många böcker som såldes vid invigningen. Det hade kanske kunnat avslöja hur stort intresset för processen kring *Kolskyffeln* var.

Jag tycker att det är konstigt att det inte har förekommit något klotter eller förstörelse på konstverket. Med tanke på vad Richard Serras verk *Berlin Junction* utsattes för så visar det ju ändå att Nässjös invånare tycks ha haft en viss respekt för *Kolskyffeln*. Serras konstverk blev

¹²⁴ Arnheim, Rudolf, *the genesis of a painting: Picasso's Guernica*, 1980: sid.6

¹²⁵ Sandgren, Ann, "Publikfest när Kolskyffeln invigdes", *Smålandstidningen*, 1999-11-01

¹²⁶ Sign. En mycket arg Nässjöbo, "Mycket pengar för ingenting", *Smålandstidningen*, 2000-05-18

utsatt för förstörelse där någon skrivit ”560 000 [DM] för den här skiten” längs hela skulpturen. Här talar vi ändå om ett liknande verk, det vill säga offentligt och abstrakt. Dock är ju *Kolskyffeln* föreställande, men ändå tillräckligt abstrakt för att kunna jämföras med Serras verk. Att debatten kring konstverken har varit viktig är också en likhet. Varför har inte *Kolskyffeln* blivit vandaliserad? Kanske ligger den för centralt för att kunna vandaliseras. Böterna hindrade tydligen en Nässjöbo från att kissa på verket, kanske är det också böterna som förhindrar annan vandalisering.

I artiklarna står det inget om vad nässjöborna tyckte om att *Ballongmannen* flyttades. Jag bodde själv i närheten av Nässjö under denna tid, men jag lade aldrig märke till att Wallenbergs konstverk flyttades. För mig har det alltid känts som att *Kolskyffeln* har stått mitt i stan, bredvid rådhuset. Att *Ballongmannen* flyttats tror jag är positivt precis som det nämns i en artikel.¹²⁷ Rådhuset är en relativt tung byggnad som kanske förtog *Ballongmannens* uttryck en del då den smälte in i omgivningen och försvann.

Jag instämmer med de drivande och positivt engagerade personerna i projektet att 500 000 kronor inte alls är en så hög kostnad med tanke på hur känd CFR faktiskt är. Dessutom gick ju inte pengarna direkt till Reuterswärd, han var ju tvungen att betala stenhuggerierna och hantverkarna i sin tur. Jag tror också att de som är negativt inställda till *Kolskyffeln* idag, elva år senare, har hört hur andra pratat illa om verket och då har en ond cirkel av negativitet skapats. Jag fick höra att *Kolskyffeln* var ful och dyr under min uppväxt och utgick då från att den var onödigt, endast baserat på det jag fått höra, fram till besöket på Skissernas Museum. Varför jag inte själv försökte skapa mig en egen åsikt om verket vet jag inte. De som är emot skulpturens existens förstår inte vilket arbete konstnären, kultur- och fritidschefen och de andra engagerade lade ner för att förverkliga verket. Om vi nu ändå säger att kostnaden var för stor, borde inte invånarna vara glada över att ha ett så exklusivt verk tillgängligt att beskådas när som helst? Hurvida sammanhållningen har blivit bättre eller inte bland Nässjös invånare vet jag inte. Men konstverket har i alla fall skapat debatt och fått dem att diskutera med varandra om de lagt märke till den. Kanske kan *Kolskyffeln* växa i Nässjöbornas hjärtan och bli en symbol för staden och framtiden. Vi kan bara vänta och se.

¹²⁷ Jope, ”Malplacerad skulptur får centralt läge”, *Smålandstidningen*, 1999-04-08

4. Käll- och litteraturförteckning

4.1 Tryckta källor

Arnheim, Rudolf, *The Genesis of a Painting: Picasso´s Guernica*, University of California Press, USA: 1980 (Första uppl. 1962)

Apelmo, Elisabeth, ”Grandiosa leksaker och oraklet i det offentliga” i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, Bokförlaget Arena, Värnamo: 2010

Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, Bokförlaget Arena, Värnamo: 2010

Gamboni, Dario, *The Destruction of Art*, Reaktion Books Ltd, London: 1997

Johansson, Nils, *Konst i offentlig miljö – betänkande av utredningen om konst i offentlig miljö*, SOU, kulturdepartementet: 1995

Josephson, Ragnar, *Konstverkets födelse*, Natur och kultur, Lund: 1991 (Första uppl. 1940)

Jönsson, Dan, ”Själva verket – några tankar kring konst och offentlighet” i: Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, Bokförlaget Arena, Värnamo: 2010

Nässjö Kultur- och Fritidsförvaltning, Nässjö Kommun, *Kolskyffeln – Carl Fredrik Reuterswärd*, Bratts Tryckeri, Jönköping: 1999

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Från den ena sidan... Till den andra*, Bokförlaget Arena, Värnamo: 2006

4.2 Artiklar

4.2.1 Smålandstidningen

Abram, Inger, ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare”, *Smålandstidningen*, 1999-10-15

Abram, Inger, ”Moderater vill veta de verkliga kostnaderna för Kolskyffeln”, *Smålandstidningen*, 1999-10-16

Abram, Inger, ”Liten debatt om skyffel”, *Smålandstidningen*, 1999-11-26

Gratanth Wessling, Gunvor, ”Öppna Postgatan och förflytta staty”, *Smålandstidningen*, 1998-

09-22

Holmquist, Jan, ”En stad behöver konst”, *Smålandstidningen* 2001-05-17

Jope, ”Ekholm orolig för skulptur”, *Smålandstidningen*, 1999-03-17

Jope, ”Äkta sten från Bodafors för miljonen”, *Smålandstidningen*, 1999-04-07

Jope, ”Malplacerad skulptur får centralt läge”, *Smålandstidningen*, 1999-04-08

Jope, ”’Kolskyffeln’ snart på plats”, *Smålandstidningen*, 1999-10-14

Jope, ”NOJ:s Eldare på första parkett – Reuterswårds ’kolskyffel’ på plats”,
Smålandstidningen, 1999-10-27

Löverhult, Carl Gustav, ”Konstifik ’konst’ i Nässjö”, *Smålandstidningen*, 2001-05-08

Löverhult, Carl Gustav, ”Ofullständiga statyer i Nässjö”, *Smålandstidningen*, 2003-02-17

Löverhult, Carl Gustav, ”Mera sten på bördan i Nässjö”, *Smålandstidningen*, 2003-05-06

Ohlsson Abram, Inger, ”Konst som det snackas om”, *Smålandstidningen*, 2010-05-18

Osign., ”Ja till skulptur trots protester”, *Smålandstidningen*, 1998-12-01

Osign., ”Kolskyffeln avtäcktes”, *Smålandstidningen*, 1999-11-01

Sandgren, Ann, ”Publikfest när Kolskyffeln invigdes”, *Smålandstidningen*, 1999-11-01

Sign. En mycket arg Nässjöbo, ”Mycket pengar för ingenting”, *Smålandstidningen*, 2000-05-18

Svensson, Erik G, ”’Kolskyffeln’ tog wc-plats i Nässjö”, *Smålandstidningen*, 2000-10-02

Tyréus, Birgit, ”Kolskyffeln som sätter Nässjö på kulturens karta”, *Smålandstidningen*, 1999-11-11

Wessling Grahnat, Gunvor, ”Nya statyplaner kritiseras”, *Smålandstidningen*, 2001-03-30

4.2.2 Övriga tidningar

Ekholm, Marie-Louise, ”Konsten är mest friskvårdande”, *JönköpingsPosten*, 2000-10-13

Sign. okänd. ”’Vi ska ha den bäste – Carl Fredrik Reuterswår!’”, *Kommunaktuellt*, 1999-12-09

4.3 Protokoll, interpellation och brev från Nässjö kommun

Gunnar, Ann-Catrin, *Svar på interpellation från Marie-Louise Ekholm*, 1999-04-27

Holmquist, Jan, *En skulptur för 1000 år*, brev till statens konstråd, 1998-04-03

Ekholm, Marie-Louise, *Interpellation till Kultur och fritidsnämndens ordförande*, 1999-03-14

Nässjö Kommun, Kommunfullmäktige, *Sammanträdesprotokoll 22*, 1999-03-25
Nässjö Kommun, Kommunfullmäktige, *Sammanträdesprotokoll 38*, 1999-04-27
Nässjö Kommun, Kommunens utskott I, *Sammanträdesprotokoll 17*, 1998-10-22

4.4 Webadresser

Grate, Eric, *Silvatica*, årtal okänt, Nässjö. <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Silvatica>, besökt 2011-01-05

Leif Holmer Gallery, <http://holmergallery.com/om-oss>, besökt 2011-01-05

Nässjö Kommun, Politikerdialogen,

http://k.nassjo.se/naessjoe/politik_foervaltning/demokrati/fraaga_dina_politiker/kolskyfflen

Malmö Kommun, Offentlig konst i Malmö, *Konstguide – skulpturer och offentlig utsmyckning i Malmö*,

http://www.malmo.se/download/18.76105f1c125780a622880004631/Offentlig_konst_Malmo.pdf (s.64), besökt 2011-01-05

Nässjö Kommun, Offentlig konst, *Kolskyffeln*,

<http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur/Offentlig-konst/Kolskyffeln>, besökt 2011-01-04

Nässjö Kommun, *Bibliotek och kultur*, http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv_besokt_2011-01-04

Nässjö Kommun, *Om kommunen*, <http://www.nassjo.se/Om-kommunen>, besökt 2011-01-01

Slonawski, Agneta, *Pinocchio har landat!*,

http://www.kulturvast.se/kulturvast_templates/Kultur_ArticlePage.aspx?id=40607, artikel besökt 2010-12-14

Wallenberg, Axel, *Ballongmannen*, årtal okänt, Nässjö.

<http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Ballongmannen>, besökt 2011-01-05

Utställningar CFR, http://www.belart.se/artists/carl_fredrik_reutersward/cfr_exhibitions/, besökt 2011-01-18

4.5 Bildförteckning

Dine, Jim, *Walking to Borås*, Borås, 2008, Borås, från Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010: sid 156

Grate, Eric, *Silvatica*, årtal okänt, Nässjö, <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Silvatica>, besökt 2011-01-05

Carl Milles, *Europa och tjuren*, 1926, Halmstad, http://files.reseguiden.se/files/10/rg_1379910_m600.jpg, besökt 2011-01-05

Odell, Anna, *Okänd kvinna 2009-349701*, 2009, Stockholm, från Fagerström, Linda, Haglund, Elisabeth (red.), *Plats, poetik och politik – samtida konst i det offentliga rummet*, 2010: sid 22

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Blue Water*, 1987, placering okänd, från Abram, Inger, ”Nässjöborna får chansen att lära känna millennieskulpturens skapare,” *Smålandstidningen*, 1999-10-15

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Kilroy*, 1972, Stockholm, från Reuterswärd, Carl Fredrik, *Closed for holidays*, 2000: sid. 68-71 samt bokens försättsblad

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Kolskyffeln*, 1999, Nässjö, Bilaga 10-12

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Non-Violence*, 1980, New York, <http://www.newyork.se/Reutersw%C3%A4rds-Non-Violence.550.html>, besökt 2011-05-01

Reuterswärd, Carl Fredrik, *Vingen*, 1987, Malmö, http://www.malmo.se/download/18.76105f1c125780a622880004631/Offentlig_konst_Malmo.pdf (s.64), besökt 2011-01-05

Serra, Richard, *Berlin Junction*, 1988, Berlin, från Gamboni, Dario, *The Destruction of Art*, 1997: sid.134

Serra, Richard, *Titled Arc*, 1981-1989, New York, från Gamboni, Dario, *The Destruction of Art*, 1997: sid.156

Wallenberg, Axel, *Ballongmannen*, årtal okänt, Nässjö, <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur-arkiv/Offentlig-konst/Ballongmannen>, besökt 2011-01-05

5 Bilagor

Bilaga 1 – Skiss 1

Bilaga 2 – Skiss 2

Bilaga 3 – Skiss 3

Bilaga 4 – Skiss 4

Bilaga 5 – Skiss 5

Bilaga 6 – Interpellation till Kultur och fritidsnämndens ordförande 1999-03-15

Bilaga 7 - Svar på interpellation 1999-04-27

Bilaga 8 - Budgetinvestering, bilaga 26 till kommunstyrelsens utskott 1998-11-02

Bilaga 9 – Holmquist, Jan, *Brev till Statens Konstråd*

Bilaga 10 – Foto *Kolskyffeln*: Oskar Öst

Bilaga 11 - Foto *Kolskyffeln*: Oskar Öst

Bilaga 12 – Foto *Kolskyffeln*: Oskar Öst